

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת שמות תשפ"ד לפ"ק

בעיר בארא פארק

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף תי"ב

וּנְרָאָה דהנה אנו קורין קריאת שמע ערב ובוקר, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך (דברים ו-ה). ופירשו במשנה (ברכות נד.) בכל ממונך. דבר אחר בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו [מדות מדודות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות] ע"כ. והיינו כי יש להאמין שמאתו לא תצא הרעות, ואנו בנים למקום, ואב רחמן אינו עושה רע לבנו. ולא די ליהודי שאינו מתרעם על קונו בעת שנמצא במצב עגום, אלא הוי מודה לו כמו על הטוב, כי גם מצב זה היא לטובתו, ונסתרים דרכי ה', וקצרה דעת האדם להבין הכל. וזהו כמו שהאדם עובר ניתוח, שחותכין בבשר החי, אבל זהו לתכלית טובתו וחיותו. וכאשר הוא צועק מצערו, אין זה צעקת תרעומות, אלא שמגודל הכאב הוא צועק, שקשה עליו לסובלו.

וּמְדַרְיָגָה זו לא נמצא בכל אומה ולשון, לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ולקבלינהו בשמחה, כי אצלם נאמר בעת צרה, והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו (ישעיה ח-כא), וזהו חשיבותן של ישראל שהם מתחזקים במדת הסבלנות, בגודל אמונתם ובטחונם בה'. ובוידג משה (פ' תולדות רכד:) פירש שזהו שאמר הכתוב (איכה ב-א) השליך משמים ארץ תפארת ישראל, כאשר ישראל נשלכים מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, אז ניכר ונראה ובולט תפארת ישראל, איך שמקבלים הכל באהבה ע"כ.

וּשְׁמַעְתִּי מדודי הגה"צ בעל בית הלחמי זצ"ל שאמר לפרש הכתוב, והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני (שמות כב-ו). ולכאורה הרי אין והיה אלא לשון שמחה (ויק"ר יא-ז), ומדו השמחה למעלה שהעני צועק

וּבְנֵי ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד ומאד ותמלא הארץ אותם (י-ק). ויש לדייק על לשון ב'מאד מאד, ויותר יוצדק לומר ויעצמו מאד מאד, וכמו שנאמר להלן (ב-א) וירב העם ויעצמו מאד.

וַיַּעֲבִידוּ מצרים את בני ישראל בפרך, וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו', את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך (א-ג). בגמרא (סוטה יא:) בפרך, רבי אלעזר אמר בפה רך [משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה], רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה [בשברון גוף ומתנים וחוקה] וכו'. ולמאן דאמר נמי התם [בפרך קמא] בפה רך, הכא (בסיום הכתוב, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך) ודאי בפריכה ע"כ. ויש לומר עוד כוונה, במאמרם שהעבידו ישראל בפה רך. ולבאר גם כן מה דאיתא מהאריז"ל (שער הכונות פסח דרוש ג ודרוש ו) שהדיבור במצרים היה בגלות, וזהו פס"ח, פה סח ע"כ. ויש להבין הכוונה בזה.

וַלְהַלֵּץ בפרשה, ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם (ב-יא). וברש"י נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם ע"כ. ויש להבין למה נקט שיצא לראות 'סבלותם', לשון אחד מהעניינים שעברו ישראל במצרים, שמררו חייהם בעבודה קשה, ויעבידו את בני ישראל בפרך.

גַּם לבאר מה שמצינו אצל בני ישראל כאשר היו במדבר בזמנים קשים, אמרו (שמות יד-ב) כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר. ואמרו (במדבר יד-ד) נתנה ראש ונשובה מצרימה. איך יתכן שישתוקקו לחזור לעבודת פרך במצרים. וגם מהו הכוונה של 'נתנה ראש' ונשובה מצרימה.

בצרתו. ואמר כי בני ישראל הצועקים אל ה', לא מתרעמים על צרתם, אלא אומר בתפלתו, יודע אני שאתה רחום וחנון, וכל מה דעביד רחמנא לטב, אבל קשה כח הסבל, ואתה תעשה כחכמתך באופן שלא אצטרך לסבול כל כך, ותפלה כזו אהובה לפני המקום. וזהו והיה כי יצעק אלי, שמחה הוא לפני כאשר אני שומע צעקתו, ומפרש הטעם, ושמעתי כי חנון אני, אני שומע בתוך תפלתו איך שאומר כי רחום וחנון אני במה שאני עושה, ולא מתרעם על דרכי ה' ע"כ.

ועל דרך זה היו ישראל במצרים, שלא התרעמו אף פעם על עצם הגלות, שידעו שכל מה שהם עוברים היא לטובתם, לזכך את נפשם מוזהמת הנחש הקדמוני שיהיו ראויים למתן תורה, להיות עם סגולה לה', וכמאמר הכתוב (דברים ד-ב), ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל [הוא כלי שמזקקין בו את הזהב] ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה. וזהו שאמר הכתוב (שמות ב-כג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, דלכאורה סיום הכתוב מיותר. אלא הכתוב דייק שהזעקה לא היתה זעקת תרעומות על מה שנתן אותם ה' במצב זה, אלא שועתם היתה רק על כאב 'העבודה' שמפרכת את הגוף, שאין בכוחם עוד לסבול זאת. וכן אמר ה' למשה, ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו' (ד-ג), שאין הצעקה על עצם הגלות, אלא על מכות הנוגשים שכואב להם.

ובסידור לב שמח כתוב בשם הרה"ק מוהר"ש מבעלזא זי"ע, דזהו שאמר הכתוב ויעצמו במאד מאד, שאף על פי שהיו בני ישראל תחת שיעבוד יד מצרים, בכל זאת נתחזקו ונתעצמו מאד במדה זו של בכל מאדך, להודות לה' על הכל ולא התרעמו ע"כ.

וזהו שאמר הכתוב, ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך, בפה רך, שהשיעבוד הביאה לישראל לעבוד להיות להם פה רך, שלא ידברו קשות על מצבם, אלא יהיו סבלנים ולדבר רק בפה רך. ואת כל עבודתם אשר עבדו בהם, כל סוגי עבודות שהעבידו אותם, גם כשמררו את חייהם בעבודה, לא התרעמו לעולם, רק כל דיבוריהם היה בפה רך. וזהו שרמזו שהיה הדיבור במצרים בגלות, שזאת היתה עבודתם לשתוק, על דרך שנאמר וידום אהרן (ויקרא י-א), ולקבל הכל באהבה. וכאשר נתגדל משה רבינו ויצא אל אחיו, וירא 'בסבלותם', נתן עיניו ולבו על גודל מדריגתם, אשר כולם הם סבלנים, ואין שומעים מהם דיבור של תרעומות.

והנה כאשר יצאו ממצרים, ובאו עמהם ערב רב משאר האומות, אשר הם לא הורגלו לקבל הכל באהבה, ועל כל עת צרה שהשיג אותם במדבר התרעמו, ועל ידי זה המשיכו אחריהם גם את בני ישראל, וכמו שנאמר (במדבר יא-ד) והאספסוף אשר בקרבו [אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים] התאו תאוה, וישובו ויבכו גם בני ישראל [וישובו גם בני ישראל ויבכו עמהם]. והיינו שגם בני ישראל התחילו להתרעם על ה', כאב לבם של ישראל מאד, הלא בשבתינו במצרים בעבודה קשה, לא פתחנו פה בתרעומות אלא קבלנו הכל בשמחה, מה נעשה עמנו כעת, שנפלנו כל כך ממדריגתנו, טוב לנו יותר לחזור למצרים, טוב עבוד את מצרים' ממותנו במדבר, כדאי יותר לחיות בצער במצרים, ולא לפתוח פה להתרעם, ממה שאנו מתנהגים במדבר כעת, להיות כרשעים שבחייהם קרויין מתים. ואמרו 'נתנה ראשי', יש לנו להתבונן בראשינו השינוי שנעשה עמנו, 'ונשובה מצרימה', איך שם קבלנו הכל באהבה, והיו מברכים על הרעה כשם שמברך על הטוב, לקבלינהו בשמחה.

*

עוד יש לומר לבאר מה שאמר ויעצמו במאד מאד, דאיתא בגמרא (כתובות טו:) מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו, נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו, רבי פרנסני. אמר לה, בתי מי את. אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני. אמר לה, בתי ממון של בית אביך היכן הלך. אמרה לו, רבי לא כדין מתלין מתלא [מושלין משל] בירושלים, מלח ממון חסר [הרוצה למלוח ממונו, כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד וחסרונו זהו קיומו], ואמרי לה חסד [יעשה ממנו חסד. ושל בית אבא לא עשו צדקה כראוי וכלה ממונן]. ושל בית חמיך היכן הוא, אמרה לו, בא זה ואיבד את זה [לפי שנתערב בו]. אמרה לו, רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי. אמר להן לתלמידיו, זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה [נתוספת שהוסיף לה החתן]. בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה [ערביים קרי אומה שפלה ששוכני אהלים הם במדבר], ולא ביד אומה שפלה, אלא ביד בהמתן של אומה שפלה ע"כ.

וביאר במהרש"א (שם) כי כל אומה ואומה יש לה שר ומזל בשמים, מה שאין כן ישראל שאין להם שום מזל, אבל הם חלק ה' כי יעקב חבל נחלתו (דברים לב-ט). ועל כן כשעושין רצונו הם למעלה מכל האומות ושריהם, כמו שנאמר (בראשית טו-ה) הבט נא השמימה וגו', שדרשו (ב"ר מד-יב) שהוציא את אברהם החוצה למעלה מכל צבא השמים, דאין הבטה אלא מלמעלה למטה. אבל כשאין עושין רצונו וכו', הקב"ה מסלק שכינתו מהם, והרי הם שפלים ונבזים מכל האומות שיש להם שר ומזל, ולישראל אין שר ומזל ע"כ.

ובטיוול בפרדס (ח"ב בהקדמה) הביא מא"ז בעל הקול אריה זצ"ל ביאור יותר, שעל ידי שאין לישראל שום מזל ושר רק חלק ה' עמו, על כן הנפילה והירידה בישראל אינה בהדרגה מעט מעט כדרך הטבע, אלא אומה זו משולה לכוכבים ומשולה לעפר, כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין עולין עד לכוכבים (מגילה טו), כאשר אין עושין רצונו של מקום או הירידה אינה בהדרגה, אלא מרום גובה מפיל אותנו עד לארץ. וכאשר זוכין להתעלות, אין העליה מעט מעט כדרכי הטבע, אלא הם עולין מעפר עד לכוכבים. ומזה ניכר ואנו רואים שאין אנו תחת המזל, רק למעלה מהמזל תחת יד הקב"ה ע"ש.

וכמו כן ישראל במצרים, אשר בחיי יוסף היו ישראל במצרים ברום המעלה, אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם (בראשית נ-כא), אשר המשנה למלך במצרים היה דודו של כל בית ישראל, ונהגו כל העם בהם כבוד, מפני כבוד המלכות. ושוב כאשר וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, נשתנה מצבם, וימררו את חייהם בעבודה קשה. ובני ישראל התעצמו והתחזקו עצמם, ויעצמו 'במאד מאד', במה שראו שאין בהם הדרגות, רק או למעלה מאד או למטה מאד, כשהן עולין עולין עד לכוכבים, וכשהן יורדין הם יורדין עד לעפר, מזה קיבלו חיזוק עצום, אשר הם נתונים רק תחת יד ה', ואם כן מאתו לא תצא רעות, והכל מושגח עליהם בהשגחה פרטית.

*

ונראה דוהו שאמר ה' ליעקב במראות הלילה בירידתו למצרים כאשר התחיל הגלות, אל תירא מרדה מצרימה וגו', אנכי ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך גם עלה, ויוסיף ישית ידו על עיניך (בראשית מו-ג). והכוונה היא, שאמר לו ה', אל תירא מרדה מצרימה, כי אתם תמיד רק תחת יד ה', ולא תחת שר ומזל וטבע. אנכי ארד עמך

מצרימה ואנכי אעלך, והראיה כי העליה אינה בדרך הטבע בהדרגה, אלא כאשר אתם עולים, אנכי אעלך גם עלה'.

ואמר לו שוב, ויוסף ישית ידו על עיניך, כי מדה זו אנו רואים ביוסף, שהירידה והעליה לא היה בהדרגה, אלא משעה אחת לחבירו נשתנה מצבו מרום המעלה עד לארץ, כי הנה יוסף היה הילד החביב ביותר בביתו, וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו, ועשה לו כתונת פסים (בראשית לו-ג), וכל מה שלמד משם ועבר מסר לו. וכאשר נשלח לראות שלום אחיו היה אז בבוקר ברום המעלה, ולעת ערב היה נמכר כבר לעבד להורידו מצרימה. ושוב כאשר בא לבית אדוניו, שקנהו פוטיפר לעבד, נתעלה לפי מצבו ברום המעלה, אשר כל יש לו נתן בידו, ולא ידע אתו מאומה. ואחר זה בעת הנסיון הושלך עד לעפר, להיות בבית הסוהר י"ב שנה. וכאשר בא זמנו להתעלות, יצא מבית הסוהר להיות תיכף באותו יום משנה למלך לפרעה במצרים.

ויוסף הצדיק קיבל מכל זה חיזוק, שהוא מושגח רק מאת ה', ואין הוא תחת שר ומזל רק ה' עמו. וזהו שאמר הכתוב (שם לו-ב) ויהי ה' את יוסף, ויהי איש מצליח, ויהי בבית אדוניו המצרי. והכוונה שהרגיש יוסף תמיד כי ה' אתו עמו, ממה שראה שאין הנהגתו בדרך הטבע, אלא יום אחד י'יהי איש מצליח', כאשר היה בבית אבותיו, ולמחרתו י'יהי בבית אדוניו המצרי', אשר לעבד נמכר יוסף. – ולכן כאשר אמר ה' ליעקב, שלא ירא מירידתו, כי אנכי ארד עמך ואנכי אעלך, הוסיף לו ויוסף ישית ידו על עיניך, המאורעות של יוסף, שהיו כולם שלא בהדרגה, זה יהיה תמיד לנגד עיניך, שאין אתה תחת שר ומזל רק תחת יד ה'.

*

גם יש לומר במה שנאמר עליהם ויעצמו במאד מאד, דהנה שיעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי (שמו"ר ה-טו), ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות (רש"י ה-ד). וכתב בחזקוני (שם) הטעם שזכו שבטו של לוי להיות חפשי משעבוד מצרים, כששיעבדו מצרים בישראל מתחלה היה פרעה משעבד עצמו עמהם, כדי שיתאמצו במלאכה, כדררשינן בפרך, בפה רך. באותה שעה נזכר שבטו של לוי מה שצוה יעקב בשעת פטירתו שלא ישארו לוי, לפי שהיה עתיד לשאת את ארון קודש, ולא רצה לשעבד את עצמו, ולא הכריחם פרעה. מיום ההוא והלאה הוקבע להיות משועבד כל מי ששיעבד עצמו. ועוד נמצא באגדה, אברהם מסר כל קבלת התורה ליצחק, ויצחק

ליעקב, ויעקב ללוי, ולוי זורעו הושיבו ישיבות במצרים, ולפי שלא היו יודעים שום מלאכה ולא נסו בה, רק בתורה היה כל עסקיהם, לא נשתעבדו במצרים ע"כ. הרי שלא נשתעבדו במצרים אלא אלו שנתפתו ללכת לעבוד ולבטל מתורתם, ושבת לוי אשר יורו משפטיך ליעקב לא עזבו בית מדרשם מתורה, ועל כן לא באו לידי שיעבוד.

ולבאר ביתר ביאור, דאיתא במשנה (אבות ג-ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ ע"כ. ופירש ברבינו יונה, כי המקבל עליו עול תורה, אחר שעושה תורתו עיקר ומלאכתו עראי, הקב"ה ישמררו מכל דבר רע שלא יצטרך ליבטל מלימוד התורה, ולא יתן בלב העריץ הלוקח נפשות לעשות מלאכתו לקחת את זה, וינצל ממלאכת העריצים להקים רצונו לעסוק. וכל הפורק ממנו עול תורה, שהוא חושב לעשות מלאכתו הרבה אם יניח מלאכת התורה, והשם יתברך יפר מחשבתו ויתן בלב המלך לקחתו לעשות מלאכה לו, כי פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו (משלי כא-א) ע"כ.

שהגזירה נגזרה על כל אדם, הנה אותן שתורתן אומנתן שוב אין צריכין לשום השתדלות לטרפם, לפי שנתקיים בהם הגזירה בעמל התורה, וההיפך באלו שפורקין לגמרי עול התורה מעל צוארם, צריכין לייגע בהשתדלות טרפם מכח הגזירה, והבינונים, זה משלים את זה. וזהו אומר אדם לעמל יולד, כי הבחירה ביד כל אחד באיזה עמל יבחר. וזהו אומרם כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ עבדה"ק.

ולכן הגם שגזירת ועבדום וענו אותם נתחייבו כל זרע אברהם, מכל מקום העבודה והעינוי יכולה להתקיים בשתי אופנים, ויכולים להחליף העמל ההוא בעמל פה בעסק התורה. ולכן שבת לוי לא נשתעבדו מפני שעסקו בתורה. וזהו שהקדים הכתוב, אשר אחר מיתת יעקב אבינו, ויעצמו 'במאד' מאד, כי הממון נקרא מאד, כמו שדרשו בכל מאדך, והם התעצמו מאד לרכוש ולאסוף ממון, וכיון שפרקו מעצמם עול התורה ניתנה עליהם עול מלכות, וישימו עליו שרי מסים, ויעבידו בני ישראל בפרך.

*

ואמרו חז"ל (סנהדרין צט:) אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר (איוב ה-ז) כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר (משלי טו-כו) כי אכף עליו פיהו, הוי אומר לעמל פה נברא. ועדיין אינו יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א-ח) לא ימוש ספר התורה הזה מפיק, הוי אומר לעמל תורה נברא. והיינו דאמר רבא כוליה גופי דרופתקי נניהו [כל הגופין לעמל נברא], טוביה לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא [אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה]. וביאר בישמח משה (פ' בשלח), דהנה פרנסת האדם היא מהקב"ה, והסיבה שצריך אדם לעשות פעולה הוא רק לשלם הקנס בזעת אפיק תאכל לחם (בראשית ג-ט). ובאמת מצינו ברבי שמעון בן יוחאי וחביריו שתורתן אומנתן ולא עשו שום השתדלות כלל, וכך אמר רבי שמעון בן יוחאי (ברכות לה:): אפשר אדם חורש בשעת חרישה זורע בשעת זריעה וכו' תורה מה תהא עליה. והענין כי לחם פירושו גם לחם התורה שנאמר (משלי ט-ה) לכו לחמו בלחמי, ולכן אף

ולחץ בפרשה, לא תאספון לתת תבן לעם ללבון הלבנים וגו', תכבד העבודה על האנשים וגו' (ה-ו). דהנה משה רבינו פעל אצל פרעה שישבתו ביום השביעי (שמו"ר א-כח). ועומק כוונת משה היתה כי ביום השבת מעיד כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ויש בעלים להבירה, והתחזקו אז באמונת אלקי עולם, והתאספו יחד בכל שבת, ומשם קיבלו חיזוק ואימוץ לקבל על עצמם עול הגלות בלי תרעומות. אמנם אחר שבאו משה ואהרן לפרעה נתבטל מהם שביתת השבת, כמבואר במדרש (שמו"ר ה-יח) תכבד העבודה על האנשים, ואל יהיו נפישין ביום השבת ע"כ. ואמר לא 'תאספון', שאין להתאסף עוד ביום השבת, לתת 'תבן' לעם, תבונה ודעת להתחזק, ובזה נעשה 'תכבד העבודה', שגם בימי החול נעשה העבודה כבדה יותר, כי בלי חיזוק האמונה, העבודה המפרכת הגוף קשה מנשוא. וזהו שכאב למשה, ויאמר למה הרעותה לעם הזה.

הגלין הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יצחק גוטטמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בני למול טוב	מוה"ר ר' יואל מייזעלס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' חיים הערש וועכטער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' משה'ר ר' יואל סופר הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	מוה"ר ר' מרדכי אהרן שימשאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב
מוה"ר ר' שמואל דוד לעפקאוויטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' אברהם טענענבוים הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' ישראל עלבוין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' ארי' לייב וואונער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' יודא יואל בערנאטה הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות